

CƏFƏR BÜNYADZADƏ VƏ ONUN "MƏHƏBBƏT UĞRUNDA SİYASƏT" ROMANI

(Əvvəl: 5-ci səhifədə)

2

Rəhman biixtiyar gözib dolandır; gözləyirdi Nədiməgili havaqt çıxacaqlar. Rəhman ev-əşigini satdığına görə hər gecə bir qovumunun evində yatırdı. Rəhmanın kefi çox yaxşı idi: mülk və malından min manata kimi cəm edə bilmişdi. Bu pul ilə sevgilisi Nədimənin dalınca getmək istəyirdi. Bir gün səhər yuxudan durub əvvəlcə Nədimənin qapılarının qabağında keçdi, xəbərləşdi, dedilər ki, bu gün getməli olmadılar. Rəhman Nədimənin gilin bir gün də qalmaqqların xəbərini eşidib bir az da öz şəhərlərində dolanıb bəzi tədərükə görməyin dəryad elədi. Həmin gün cümə günü idi. Şəhərin kənarında "Cümə bazarı" var idi. Rəhman bir fayton ilə oraya getdi. Rəhman min manata kimi pulu cibində görüb xeyli yüngül-yüngül hərəkətlər eləyirdi. məsələn, faytonçuya beş şahı pul vermək istəyəndə hamı pullarını (bumajnik) ilə çıxardıb pulların arasından qurdalayıb beş şahı çıxardardı. Bu qayda ilə də "Cümə bazarı"na varid oldu cibindəki bumajniki çıxarıb faytonçuya verdikdə bezi cibgirdir bunu gördülər... Rəhman faytondan düşəndə cibgirdir də bunun dalınca düşdü. Rəhman bəzi şeylər alırdıqda təmam pulunu çıxardıb əlində tutardı, ona-buna göstərirdi. Cibgirdirə pulu havada sahib olmuşdular. Çünki qabaqdan bildirdilər ki, hərif məşhur hərifdir. Rəhman bir yerdə bir danə əsa aldı, yenə cibindəki pullarını çıxarıb bir neçə qəpik əsa satana verd vəylyana gəzməgə; əsanı qolundan sallayıb bu dəfə vəylyana gəzməgə başladı. Bu halda cibgirdir buna yan alıb çox asanlıqla cibində olan min manatı (bumajniki) ilə çıxartdı. Bazardan xaric olub bölüşməgə gətdilər.

Rəhman bir az tamaşa etdikdən sonra ürəgində bəzi xiyallar etməgə başladı: "evi və evdə olan cümlə mallarımı satmışam, bu saat min manata kimi nəgə cibimdə pulum var; bu gün - səbahda Nədiməgili yola düşəcəklər, hər səhərə gətsələr mən də gedərəm, onlar hər şey ilə gətsələr, bən də gedərəm. Pulum ki, var, cəhənnəm olsun min manat, on min manat. Təki Nədimə gözümlün önündən uzaq olmasın". Bu xiyal ilə alış-verişçilərə tamaşa edə-ədə gözib dolandır. Bir çəkmə satan dükandan qabağına yetişdi. Ayağındakı çəkmə xərab olduğuna görə çəkməsini təzələmək istədi. Bir çəkmə danışib ayağına taxdı. Ayağındakı köhnə çəkmələri də bir fəqirə bağışladı.əlin cibinə salıb çəkməçinin pulunu vermək istədi: "ax, cibimdə pulum var idi, çıxartdılar, lap bu saat cibimdə idi"-deyə qızarıb -bozardı, halı digərgin oldu. Gözdigi yerlərin dübarə dolaşmaq istədi. Çəkməçi bunun öteğindən yapışib "daha peşiman olmyasan, çəkməni çıxart! Bu oyunlar lazımı degil!"-deyə çox hiddətlə Rəhmanı silkələdi, Rəhmanın ayağında çəkməsini çıxartdı. Rəhman öz çəkmələrini də fəqirə verib, nə etməli? Ayaqyalın gəzsinmi? Nə edəcək? Çarə yoxdur. Pulu yox çəkmə alsın. Bir tanışa da yoxdur ki, onları birisindən bi az pul alsın. Nələc qalaraq ayaqyalın, əlində əsa təcili bir halda "Cümə bazarı"na dolanmağa başladı. Rəhman iki şeydən ötrü dolanırdı: biri min manatdan ötrü. Min manat heç Getdi! Daha onu tapmaq olmaz. Cibgirdir onu bölüşüblər də. İkinci axtardığı şey qəribə bir şeydən ötrü idi. Çəkmə aldığı zaman çəkməsini bir qeyrpsinə bağışlamışdı. İmdi anın üçün dolanırdı ki, onu tapsın, yenə öz köhnə çəkmələrini alıb ayağına taqsın. Heyfa ki, hər nə

qədər gözdi-dolandısa onu tapa bilmədi. Bazar əhli buna baxıb gülürdü. Bazarın nadinc cəvanları bunu "uraya" basıb əl çalırdılar. Rəhman isə bunlara qulaq verməyib əlindəki əsanı dolandır-dolandıra cibgirdir dalınca axtarırdı. Gözib-dolandı; nə cibgirdirdən və nə də fəqirdən bir xəbər ala bilmədi. Çarəsiz qalıb geri qayıtmaq istədi. Burada neçə sual yeri gəlir. Rəhman nə ilə geri qayıtdı? Rəhman bir neçə saat qabaqki halından dəğişmiş idi ya yox?

Bu suallara cavab vermək Rəhmanın özünü görənələr bilərler. Onun o saatdəki halını heç qayda ilə yazıb bildirmək mümkün degil. Bir saat qabaqca fayton ilə min manat cibində olan bir əfəndi imdi ayaqyalın, əlində bir əsa, pulunu da itirmiş geri qayıdır. Bir saat bundan əvvəl fikir ələyib, deyirdi ki, "Nədiməgili hər tərəfə gətsələr, bən də onların dalınca gedərəm, onlar hər nəyə minsələr, bən də minərəm". Amma imdi isə böylə deməyər. Deyir ki, "Nədimə hər tərəfə gətsələr, bən də gedərəm. Lakin bu getmək bəna çox çətin olacaq. Çünki pul yoxdur ki, bən də onlar maşına mindikdə və qeyri bir şey mindikdə bən də minəm. Yəqin ki, daha bəni qoymazlar puluz minəm. Qoymasınlar! Onlar qoymasınlar, bən Nədimədən ayrılarammı? Qoymasınlar, nə gəlib Allahveron ayaqlarına. Ayaqla gedərəm." Bu hal ilə Nədimənin qapısına yetişdi. Buna xəbər verdilər ki, Nədimə gil yola düşdü. Bu xəbəri eşidər-əşitməz halı dəğişdi. Vaqzala tərəf yönəldi, gedib yetişdi. Bu halda uğuncu zəng vuruldu. Maşın yola düşdü. Rəhman ayaqyalın, əlində əsa o tərəf bu tərəfə gəzişdi. Heç kəsdən bir bilet tapa bilmədi! Budur, maşın vaqzaldan hərəkət edib gedir; Rəhman baxır, Nədimə gili öz qovum-əqrabalarından "Səlamət olun" səslərini eşitməkdən ötrü maşının pəncərələrindən baxırdılar; hər iki tərəfdən yaylıqlar açılıb, bir-birlərin səlamətlər yollayorlar. Maşın vaqzaldan ayrıldı - gurultu ilə yola düşüb getdi. Səda, 1910, N 244.

3

Rəhman gözünü maşının dalınca zillədi. O qədər baxdı ki, maşını görə bilmədi. Maşın uzaqlaşdı gözəndən qayət oldu. Amma Rəhman qəribə halə düşüb, biixtiyar o yan-bu yanə dolandır. Mülk və mal getdi; hətta ayağındakı çəkmələrini də belə qaib etmiş. Nədimə də getdi. Mülk və malını satdı ki, "Nədimənin dalınca gedərəm" mülk və maldan cəm etdigi pulları da cibgirdir cibindən çıxartdı; bu qədər zərəv və ziyənə mütəhəmmil olub deyirdi ki, "təki Nədimə sağ olsun". Budur Nədiməgil də maşın ilə öz şəhərlərinə tərəf etməgə başladılar. Rəhman bir tərəfdə əğləşib böylə bir fikrə getdi: "Rəhman! Gəl buradan qayıt! Bəsdir bu qədər zəhmətlərə mütəhəmmil oldun. Nədimənin məhəbbətini ürəgindən tulla. Öz alış-verişinlə məşğul ol!" Bir az dayandı. Sonra böylə bir fikrə başladı: "heç insaf degilki, neçə illər əzab və əziyyətlərə qatışasan, bir gün Nədimədən əl çəkəsən. Yox! Ayaqyalın, piyada da olsa gərəc Nədimənin dalınca gedəm." Ayağa qaxdı. Şəhərdən ayrılmağını dərxtar ələyib özünü hazırladı. Hərçənd ki, hazırlanmağa bir şeyi yox idi. Bir yerdə özü üçün hörmət qoymamışdı. Mülk və malını satdığından sonra adı pislənmişdi. Bir qədər də pulu yox idi ki, bəzi tədərükə hazırlaşın. Yənə uzaq səfərə gedəcəğindən ötrü bəzi yavuz qovumlarının yanına gedib görüsmək istədi. Lakin ayağındakı çəkməsi də olma-mağına görə həcələt çəkdi, utandı: "Əh,

hamısı cəhənnəm olsun! Təki bir gün Nədiməni tez görüm" - deyə maşının yolunu dubut etməgə başladı. Şəhərdən kənar oldu. Bir qədər getdikdən sonra Günəş qürub etməgə başladı. Rəhman gecəni əğləməyə görə özüne bir məkən aramağa başladı. O tərəf, bu tərəfə göz gəzdirdi. Şəhərdən çox uzaqlaşdığına görə şəhərin heç işıqlarını da görmüyordu. Bir az da getdi, iləridə gözüne bir qəbristanlıq sataşdı, o tərəfə ilə tikilib və bir ziyat ilə təayin olunmuşdur. Tazəcə rənglənilər. Günəş qürub vaxtı olduğuna görə Günəşdən hasil qalan zəif şəfəqlər bu qəbrlərin üstə düşdükdə kəsb-qüvvət ələyər, parlayor. Rəhman bunlara diqqət ilə baxırdı. Bunların o tərəf bu tərəfinə keçərək təcilinirdi və bunların üstündə yazılan yazıları oxuduqca bunların biri zükür, digəri anaş taifəsi olmaqlığını bildi. Nəvbənöv xəyallar ilə məşğul idi. "Aya, bunlar aşıq-məşuq qəbridirmi? Nə oxşayor. Aya bunlar da bir vaxtdə biri-birlərinin sevirilmiş. İmdi nə rahatca yetib! Baxın, heç birindən bir səs belə yoxdur. Nəyinki bunlardan, hətta qalan yüz minlərcə burada yatan insanlardan dəxi bir səs gəlməyər. Hamısı yatıb...". Bu vaxtdə Günəş qürub elədi, ələmi zülmət bürüdü. Rəhman özüne bir yataq yer təayin etməgə başladı. Qeyri bir yer xoşuna gəlmədi Bu iki qəbrin arasında sakin olmaqlığı məsləhət gördü. Əvət, sakin olub qəbristanın qaranlıq gecədə mənzərəyi-kə-dər əfzasına baxırdı. Qəbristanı sakit-səssiz görüb böylə bir fikrə başlayordu: "yüz minlərcə qəbr dərünündə topraqlar içində yatan zalım insanlar! Niyə tərpen-miyorsunuz? Aya, niyə zülmələr icra etməyorsunuz? Qalxın, qalxın; məzlum kimsələrə əziyyət verin. Niyə sakitsiniz? Niyə yatmışsınız? Niyə öz insan qar-dəqlərini bir zərbəyi-fələkət ilə üzüquyulu yığmıyorsunuz? Durun, yenə də cümlənin hüququna təcavüz etməgə başlayın. Cümləni təziyət altına pəymal edin! Hah, hah, yəqinki, dura bilsəydiniz, durardınız. Lakin mümkün olmyor. Acı-acı əslöhələr dutan əliniz burada çürümüş! Kənuələr sındıran təkamllar meydana çıxaran üzvlər məhv olunub getmiş, yəqin ki bu saat qəfanızın çoxları da toz-topraq ilə dolmuş." Rəhman böylə göftüğüdən sonra bir az yatıb dincəlmək istədi. İki qəbrin arasında uzanıb yuxuya getdi. Ələmi-royada gözünün qabağında bu növ ilə bir mənzərə nüməyən olmağa başladı: qəbristanın cümlə qəbriləri lərzəyə gəlirdilər, əsib-əsib axırdı iki qəbrdən, hankisi ki, onların arasında yatmış idi, iki insan qaldı. Bunun başının üstündən biri-birlərinə yetişmək üçün uzandı. Uzanıb hər ikisi rəqətdilər, dərgüş oldular. Qəbrlər hərəkətdən qaldı uca avaz ilə "nə xoşbəxt oldunuz ki, qəbirdə də olsa bir-birinizi görməgə müvafiq oldunuz. Yənə səadət-lisiniz, ay aşıq və məşuq" - deyə bir səs eşitdi. Rəhman əl uzadıb onların damından yapışmaq istədi. Yənə öz məkənlərinə çəkildilər. Rəhmanın əli heç yərə çatmadı, hövlnək əlini geri çəkdi. Bu halda yuxudan ayılıb heç kəsi görmədi.

Səda, 1910, №250.

(Davamı var)